

Genetik, Gen-etik ve Yasalar

Genetik bilimi son yirmi yılda gözkaşırtıcı bir gelişim izledi. Önceleri belli işleve sahip genleri buldu bilim adamları. Ardından bu genleri değiştirmenin yollarını aradılar. Derken yeni bir organizmayı 'tasarlamak' sözkonusu olmaya başladı. İlk başlarda genetik biliminin öznesi bitki ve hayvanlar, zamanla insanlara yöneldi. Hangi genler hangi hastalığa yol açıyor? Bir kişiyi uysal ya da tam tersi yapan genler var mı? Sonra sorular yön değiştirdi: Bir bebek doğmadan önce o bebeğin bir genetik hastalığı olup olmadığını saptayabilir miyiz? Ya da genetik hastalığı olan bebeklerin doğması sözkonusu olabilir mi? Uysal kişiliğe sahip bebeklerin doğmasını sağlayabilir miyiz? İşte sorular bu noktaya yöneldiğinde tartışmalar da o ölçüde hararet kazandı. Arada birileri çıkıp insan klonlamaktan bahsetti; kimisi doğacak çocuklarında belli özellikleri seçmek istedi.

Geçtiğimiz iki ay içinde İngiltere'de bir dizi olay, kamuoyunda bu konudaki tartışmaları da hareketlendirdi. Önce bir çift, oğullarını kurtarmak amacıyla ikinci bir çocuk yapma girişiminde bulundu. Çift, ikinci bir çocuk yapmanın ötesine gidip hamilelik öncesinde olası çocuklarının genetik yapısını seçmek istedi. Bir başka deyişle yalnızca ilk çocuklarını kurtaracak genetik yapıya sahip embriyoya yaşam şansı tanımayı hedefledi. İkinci olay ise Severino Antinori adlı İtalyan hekimin kısırlık tedavisi sonuç vermeyen çiftleri, yerini gizlediği bir laboratuvarında klonlama yoluyla bebek sahibi yapmaya çalışacaklarını açıklamasıydı. Antinori, tarihteki bu ilk deneye katılmaya gönüllü çiftlerin bulunduğunu ve bunu gerçekleştireceklerini söyledi. Sızan bilgiye göre, Antinori'nin bahsettiği gönüllüler arasında sekiz İngiliz çifti yer alıyor. Bu iki olayı, Amerikan bilimadamlarının insan embriyosu klonladığı açıklaması izledi ve bu konudaki yasa tasarısı şimşek hızıyla Parlamento'da onaylandı.

İçerik bakımından olaylar birbirinden çok farklı: bebeklerinin genetik yapısını seçmeyi hedefleyen çift, embriyoların genetiğiyle ilgili bilgileri diğer çocuklarının yararına kullanmayı amaçlarken, diğerlerinde genetik bilgi yeni bir organizmaya aktarılıp, yeni bir organizma 'tasarlanıyor'. Nuffield Biyoetik Komisyonu'nda görevli Tor Lezomore'un Kasım ayında Londra'da yönettiği tartışma bu konuda yanıtta daha çok sorunun olduğunun altını çizdi. Tartışma, seçilmiş ve tasarımı eli değmiş bebekler üzerineydi.

Sözkonusu çiftin hedeflenen özelliğe sahip bir bebek yapmasına izin verilirse, kişilik, cinsiyet ve hatta fiziksel özellikleri seçmek isteyen çiftleri kim durduracak? Şaşırtıcı bir şekilde katılımcılar soru-

lara soru eklemekten öteye gitmedi. Lezomore, İngiliz Hükümeti'nin tartışmaya açtığı bir rapora dikkat çekti. Rapor, hangi durumlarda bir embriyonun genetik yapısına müdahale edilebileceğini belirlemeye yönelik bir yasa taslağının başlangıç noktası. Rapora yanıt verenlerin tamamı, 'ciddi' genetik hastalıkların önlenmesinde bu yaklaşımın kabul edilirdiğini söyledi. Ama 'ciddi' genetik hastalık tanımı hala kesinlik kazanmış değil. Antinori'nin insan klonlama girişimi ile, Amerikan bilimadamlarının embriyo klonlamada önemli bir aşama kat ettiklerini açıklamaları üzerine Parlamento, Lezomore'un bahsettiği yasa tasarısını şimşek hızıyla onayladı. Normalde yaklaşık birkaç ay alabilen süreç, toplam üç saatte tamamlandı. Sonuç: İngiltere'de embriyo klonlamaya 'evet'; ancak o embriyonun anne karnına yerleştirilmesine 'hayır'.

Döllemeden başka bir yöntemle üretilmiş bir embriyoyu anne karnına yerleştirmenin cezası 10 yıla kadar hapis ve belli bir miktar para. Sağlık Bakanı Lord Hunt hükümetin kök hücre araştırmalarını kısıtlamak istemediğini, onun için embriyo klonlanmasına herhangi bir yasak getirmediğini söyledi. Ancak herhangi bir açık ortaya çıkarsa, yasaları yeniden gözden geçireceklerini de sözlerine ekledi. Gerek bir embriyonun genetik yapısına dair bilginin nasıl kullanılacağına, gerekse klonlamanın hangi koşullarda kabul edilebilir olduğuna dair yasaların sık sık gözden geçirilmesi tartışması gerekli; çünkü bilim, ilgili yasaları etkisiz bırakabilecek kadar hızlı ilerleyebiliyor. Özellikle de genetik bilimi... Belki en az bunun kadar önemli olan, toplumda bu konuların tartışılması. Sonuçta bilimin yarattığı bu yöntemlerden yararlanacak olan yalnızca bilim adamları değil, toplumun her kesimi. Dahası, bilimin sunduğu yöntemleri kullanmak aynı zamanda belli bir risk de taşıyor. Bilimin yarattığı yöntemlerden yararlanmayı kabul etmek, bu riskleri de göze almak anlamına geliyor. Sözkonusu risklerin tartışılması da bunun için önemli.

Embriyoların genetik yapısını seçmek uzun vadede insan gen havuzunun zenginliğini ortadan kaldıracaktır mı? Bunun etkileri ne olabilir? Seçme embriyolardan doğacak çocuklar psikolojik bakımdan 'seçilmiş' olmaktan nasıl etkilenecek? Hangi özellikler 'seçmeye' değer: Zekâ? Sağlık? Güzellik?

Diğer yandan toplumda klonların olması sosyal yapıyı nasıl etkileyebilir?

